

5. Ünite

CÜMLE (TÜMCE) BİLGİSİ

1. Cümlede Anlam	114
2. Bildirdikleri Kiplere Göre Cümleler	117
Konu Değerlendirme Testi - 1	123
3. Olumlu-Olumsuz Cümleler	124
Konu Değerlendirme Testi - 2	128
4. Metinde Kazandıkları Anlamlara Göre Cümleler	129
Konu Değerlendirme Testi - 3	135

Cümlede Anlamın Oluşması

Aşağıdaki sorularla ilgili fikirlerimizi sınıfta arkadaşlarımızla tartışalım.

- Sizce kelimeleri arka arkaya dizmek, anlam oluşturmak için yeterli midir?
- **Bu-sorunlar-orta-çıktık-beri-hepimiz-gece-gündüz-çalışmak-zorun-kal.**
Bu kelimeleri anlamlı bir cümle hâline getirelim. Cümleyi oluşturmanızı neler sağladı?
Onlar olmadan cümleyi anlamı kılmak mümkün müdür?
- "Konuşmayı, ancak yarısına kadar dinleyebildim." cümlesinden anladıklarımızı arkadaşlarımızla konuşalım.
Bu cümlenin, farklı bağlamlarda farklı anlaşılması mümkün mü? Nasıl?

Cümleler, **bir anlam ifade etmek üzere anlamlı kelime ve kelime gruplarının bir kurala uygun biçimde düzenlenmesiyle** oluşur.

Her kelime, kelime grubu arasında "**bağdaştırma**" adı verilen bir anlam ilişkisi bulunur. Ancak bir cümlenin anlamı yalnız bu dil birliklerinin toplamıyla oluşmaz.

Her cümle bir **iletişim kanalıdır**. Bu cümleyi kullanan **gönderici**; **okuyan ya da dinleyen alıcıdır**. İşte cümlede anlamın oluşumunda bu iki kişi arasındaki ilişki de belirleyici bir rol oynar.

Ayrıca bir cümlede anlamın oluşabilmesi için **dil birliklerinin dil bilgisi öğeleriyle birleşerek birbirini tamamlaması** da gerekir.

Cümlede anlamın oluşmasında **yüklem** en önemli ögedir. **Anlamın tamamlanması, yani yargı değeri kazanması yüklem** varlığı ile mümkün olur.

Cümlede yükleme yakın öge vurgulanır, anlamca belirgin hâle gelir.

Cümlelerin yüklemeleri, **haber veya dilek kipinde çekimlenmiş olmalarına bakılarak** gruplandırılır.

Haber cümleleri bilgi vermek amacıyla düzenlenmiştir. Yüklemi isim olan cümleler de vardır ve bunlarda da bilgi vermek hedeflenir.

➔ Birkaç hafta sonra geleceğim.

➔ **Konuşmamı birkaç kez tekrar ettim.**

➔ **Burada olacağınızı bilmiyordum.**

cümleleri haber cümlelerine örnektir.

➔ Cümlelerini özenle seçmelisin.

➔ **Bu kadar meraklı olmayın.**

cümleleri ise dilek cümlelerine örnek olarak verilebilir.

video

Notlarım

etkinlik

- ★ “fark etmişim” yüklemine farklı cümlelerde kullanalım. Yüklem, cümlede anlamın oluşmasında nasıl rol oynuyor ve bu yüklem cümlelerde farklı bağlamlarda nasıl anlamlar kazanıyor?

1. cümle : **Bir terslik olduğunu fark etmişim ama elimden bir şey gelmiyordu**

Açıklama: **“sezmek” anlamındadır**

2. cümle : **Karıdan gelen aracı çok geç fark etmişim**

Açıklama: **“algılamak” anlamındadır**

3. cümle : **Değişimini fark etmişim dikkatli bakınca**

Açıklama: **“ayrımına varmak” anlamındadır**

4. cümle : **Benim için fark etmez, istersen gideriz**

Açıklama: **“önemli değil, öyle de olur böyle de” anlamındadır**

Şimdi Okuma Zamanı

Tümce, Tümce Anlamı

Geleneksel dil bilgisi çalışmalarında tümceyi “Bir düşünceyi, bir olayı eksiksiz olarak anlatan bağımsız bir sözcük dizisi” biçiminde tanımlama eğilimi Aristoteles’e kadar uzanır. Tümce incelemelerinde de bildiri tümcesi, istek tümcesi, bağımsız tümce, temel tümce, yan tümce gibi türler ve tümcenin öğeleri konuları üzerinde uzun uzadıya durulmuştur. Burada şu kadarını söyleyelim ki, hiçbir dilde, yalnızca, anlam açısından bağımsız sayılabilecek,

Cumhurbaşkanı yurda döndü.

Yarın güneş tutulacak.

30 Martta saatler 1 saat ileri alınacak.

gibi tümceler kullanılmaz. Tümceyi sadece dilin bir birimi, biçimsel bir kuruluş olarak görmek, dili tümceye indirgemek eksik bir görüş ve inceleme yöntemi olmaktadır. Çünkü bir tümce, içinde yer aldığı metne; konuşanla “dinleyen” (ya da yazanla okuyan) arasındaki ilişkilere, içinde bulunulan duruma, iletişimde bulunan kimselerin karşılıklı olarak sahip oldukları ruhsal niteliklere ve onların niyetlerine göre değişik anlamlar yansıtır. Örneğin,

Bu projeyi yarına bitirelim.

gibi bir tümce, aynı iş üzerinde çalışan iki arkadaşın birinin ötekine söylemesi durumunda bir isteğin bildirilişi, bir öneri niteliği taşır. Ancak aynı tümce bir yönetici, işin başında bulunan bir kimse tarafından, yönetilen bir kimseye söylendiğinde bir buyruk, bir görevlendirme buyruğu anlamını taşır.

Yaptığını beğendin mi?

tümcesi bir resim atölyesinde öğretmenin öğrencisine yönelttiği, bir durumu öğrenmek için sorulmuş bir soru olabilir. Ancak aynı tümce, bir kusuru, kabahati olan bir kimseyi paylamak için de hiç değiştirilmeden kullanılabilir. Dolayısıyla dil dışı etkenler anlamın kesinleşmesi bakımından her zaman hesaba katılmalıdır. (...)

Herhangi bir konuşmada ya da metinde geçen

1. Öyle olduğunu o da biliyor.
  2. O ne oyunlar oynadı.
  3. Doğru olmasına doğru da, gel de bunu uygula bakalım!
- gibi tümceler bir bildiriyi yalnız başlarına, eksiksiz olarak aktarabilecek nitelikte değildir.

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

Cünkü bir tümce ya da sözce

- İçinde yer aldığı metne,
- Üzerinde durulan konuya,
- Konuşan ve dinleyen (ya da yazan ve okuyan) kimselerin içinde buldukları durum ve koşullara,
- Konuşan ve dinleyen (ya da yazan ve okuyan) kimsele-
rin dünya bilgileri ve birikimlerine bağlı olarak, iletilmek
istenen bildiriye eksiksiz bir biçimde aktarabilir. Örneğin,
yukarıdaki 1. tümcede öyle ve o gönderimleri, metni, ko-
nuyu, içinde bulunulan durumu bilmeyen kimselere hiçbir
şey anlatmayacaktır. 3. tümcedeki uygulamak kavramı
da belli bir kültür düzeyine erişmemiş bir kimse için açık,
aydınlık ve kavram olmayacaktır.

Burada, tümce anlambilimiyle ilgili, önemli bir konuyu be-
lirlemek istiyoruz: İnsan zihninde başkaları tarafından söy-
lenen ya da herhangi bir yazıda okunan tümceleri çözüm-
leyici, algılamayı sağlayan bir anlam çözme yeteneğinin
bulunduğu, kusku götürmez bir gerçektir. Bu yetenek,
insanın yer alan bildirinin eksiksiz olarak algılanmasını
sağlar. Kendi anadilini konuşan -kimi zaman, bir yabancı
dili çok iyi bilen -kimse, bu sayede, karşılaştığı tümceler-

de eksiklikler de olsa onları tamamlayarak bu tümceleri
algılayabilir. Burada bir örnek üzerinde duralım: Bir taksin-
nin arka penceresinde yapıştırılmış bir bantta

Sevdim, vermiyorlar.

yazısı bulunuyordu. Bu sözce (sıralı tümce) benim için
hiç de anlaşılması, algılanması güç bir tümce değildi. İlk
bakışta kimin neyi sevdiği, kimin neyi alamadığı belli ol-
madığı hâlde ben zihnimde, yukarıda sözünü ettiğimiz
birikimlerin de yardımıyla (bunların içinde ülkemizin kültü-
rüne ilişkin bilgiler de vardır) bu tümceyi tamamlayabiliyo-
rum. Taksinin genç şoförü bir erkek olduğuna göre, sevilen
bir kızdır; vermek eylemi, bir kızın sevilmiş olması nede-
niyle ve kız, Türk gelenekleri uyarınca, ailesinin rızasıyla
evlenebileceği için evlenme konusundadır. Şoför böyle-
ce, istediği kızı alamamanın verdiği acıyı paylaşmaktadır.
Ayrıca, sürücülerin bu türlü yazılara eğilimini de biliriz.

Burada hemen belirtelim ki, Türkçeyi çok iyi bilen bir
yabancıya eğer, Türk kültürü üzerinde yeterli bir bilgisi
yoksa, bir başka deyişle, dil bilgisi, dünya bilgisi ve biri-
kimleriyle bütünleşmemişse bu bildiriye yeterli bir biçimde
algılanması olanağı yoktur.

etkinlik

- ✦ Bu parçadan anladıklarımızdan hareketle cümleyi kendi kelimelerimizle tanımlayalım.

Öğrenci cevapları geçerli

- ✦ Parçaya göre, bir cümle hangi koşullarda eksiksiz bir biçimde anlaşılabilir?

- İçinde yer aldığı metin,
- Konuşanla dinleyen arasındaki ilişki,
- İçinde bulunulan durum,
- Konuşan ve dinleyenin niyeti tam olarak bilindiğinde anlaşılabilir.

- ✦ Yazar, bir taksinin arka penceresindeki "Sevdim, vermiyorlar." cümlesini anlamakla ilgili olarak neler üzerinde durmuştur, sınıfta tartışalım.

Notlarım

Bildirdikleri Kiplere Göre Cümleler

167 169

Türkçede fiiller, haber ve dilek şart (tasarlama) kipleriyle çekimlenebiliyor. Kipleri şöyle gösterebiliriz:

Haber Cümleleri

Haber kipleri ile çekimlenmiş fiillerle kurulan cümlelere haber cümlesi; dilek-sart kipi ile kurulanlara da dilek-istek cümlesi deniyor.

Haber cümlelerinde, bilgi ve haber aktarılır. Bu bakımdan, dil göndergesel işleviyle kullanılmıştır. Çeşitli kavramlar, eşyalar, kişiler, olaylar ya da görüşler cümlenin göndergesidir. Bu cümlelerde verilen bilginin doğru veya yanlış olması mümkündür. Haber cümleleri, bir eylemin gerçekleşeceğini bildirir.

Haber cümlelerinde, kelime ve kelime grupları yalnızca göndergesel işlevde kullanıldığında cümlenin anlamı neseldir. Göndergesel işlev, heyecana bağlı işlevle zenginleştirilebilir ve böylelikle nesnel olan, kişisel (öznel) değerlerle anlatılabilir.

Haber cümleleri bilgi ve haber aktarma amaçlı düzenlenmiştir, alıcı durumunda kişinin verilen haber ve bilgi karşısındaki tavrına göre cümlede bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulabilir. Haberin inandırıcılığı için haberi pekiştiren sözler ve söz grupları kullanılır.

etkinlik

★ Aşağıdaki fiilleri, belirtilen kip ve kişi ekiyle çekimleyerek tabloda "çekimli fiil" yerine yazalım.

Mastar fiil	Haber kipi	Dilek kipi	Kişi	Çekimli fiil
koşmak	şimdiki zaman	x	1. tekil	koşuyorum
sormak	gelecek zaman	x	3. tekil	soracak
görmek	x	istek kipi	1. çoğul	görelim
özlemek	görülen geçmiş zaman	x	2. çoğul	özlediniz
seyretmek	duyulan geçmiş zaman	x	3. çoğul	seyretmişler
tanımak	x	şart kipi	2. tekil	tanısan
açıklamak	x	gereklilik kipi	2. çoğul	açıklamalısınız
söylemek	geniş zaman	x	1. tekil	söylerim
beklemek	x	emir kipi	3. tekil	beklesin

ek bilgi

Notlarım

etkinlik

- ✘ Aşağıdaki cümlelerde olayın zamanını (dün-önceden gerçekleşmiş, bugün-şimdi gerçekleşiyor, gelecekte gerçekleşecek, her zaman gerçekleşiyor şeklinde) belirtelim.

- Bu saatte sokaklar boş kalır.
- Zamanı çok iyi değerlendirdik.
- Birkaç gün içinde geleceğiz.
- Gelecek yılın işlerini planlıyoruz.
- Sora sora bulduk aradığımız yeri.
- Hiçbir işini ertelemez benim babam.
- Yorgunluktan uyuyakalmışım.
- Eşyalarımızı topluyoruz yavaş yavaş.

Her zaman

Dün - önceden

Gelecekte

Bugün - şimdi

Dün - önceden

Her zaman

Dün - önceden

Bugün - şimdi

- ✘ Bu cümlelerde zaman belirten kelimeler kullanılmadığı hâlde eylemin gerçekleşme zamanını anlayabiliyoruz. Nasıl, açıklayalım.

Fiillerin aldığı kip ekleri var, bunlar sayesinde anlayabiliyoruz. Kip ekleri (haber kipleri), fiile zaman anlamı katar

etkinlik

- ✘ Siz de bir olayı, yukarıdaki cümlelerde olduğu gibi zaman kelimeleri kullanmadan dört farklı zamanda anlatmayı deneyin.

dün: **Bir saat yürüdüm**

bugün: **Bir saattir yürüyorum**

yarın: **Bir saat yürüyeceğim**

her zaman: **Bir saat yürürüm**

- ✘ Aşağıdaki cümlelerden haber cümlesi özelliği gösterenleri "✓" işaretiyle belirleyerek fiilin hangi kipte çekimlendiğini yazalım.

- Kapı, gıcırtyla açıldı gece yarısı.
- İşimi sevdiğimi biliyorsunuz.
- Ayrıntılı bir plan yapmalıyız birlikte.
- Sözleriyle herkesi güldürmüş.
- Çok dakiktir, randevularına geç kalmaz.
- Bu konuda bir açıklama yapmalarını isteyelim.
- Bu yol boyunca sapmadan ilerleyin.
- Tarlaya bu yıl farklı bir ürün eksek.

görülen geçmiş zaman

şimdiki zaman

duyulan geçmiş zaman

geniş zaman

Notlarım

Dilek-İstek, Soru, Ünlem Cümleleri

1. Dilek-İstek Cümleleri

Yaşadıklarınızı bizlerle paylaşmalısınız.

Bu coşkuyu biz de yaşayalım.

Bunları arkadaşlarınıza anlatsanız.

İnsanları bu bilgiden yoksun bırakmayın.

Hemen dikkatini toplamalısın!

Zaman ver de düşüneyim biraz.

Bizden destek beklemesin.

Bu cümleler bir zamanı anlatmıyor; **dilek-istek, gereklilik** bildiriyor. **İstenen, tasarlanan bir eylemi, eylemler hakkında bir niyet ve duyguyu ifade eden** cümlelere **dilek-istek cümleleri** denir.

Şimdi, bu kipleri biraz daha ayrıntılı öğrenelim.

a. Emir Kipi

Emir kipinin eki yoktur; **fiillere şahıs eki getirilerek** çekim yapılır. Ayrıca **1. tekil ve çoğul şahıs çekimleri** de bulunmaz.

1. tekil → (-)	1. çoğul → (-)
2. tekil → aç	2. çoğul → aç-ın
3. tekil → aç - sın	3. çoğul → aç-sınlar

b. İstek Kipi

İstek kipinin eki " **-a / -e** " dir. Fiile bu ek ile birlikte şahıs eki getirilerek çekim yapılır.

1. tekil → sorayım	1. çoğul → soralım
2. tekil → sorasın	2. çoğul → sorasınız
3. tekil → sora	3. çoğul → soralar

c. Gereklilik Kipi

-meli / -malı ekine, şahıs eki getirilerek çekim yapılır.

1. tekil → öğrenmeliyim
2. tekil → öğrenmelisin
3. tekil → öğrenmeli
1. çoğul → öğrenmeliyiz
2. çoğul → öğrenmelisiniz
3. çoğul → öğrenmeliler

d. Sart Kipi

-se / -sa ekine, şahıs eki getirilerek çekim yapılır.

1. tekil → gitsem	1. çoğul → gitsek
2. tekil → gitsen	2. çoğul → gitseniz
3. tekil → gitse	3. çoğul → gitseler

Dilek-istek (tasarlama) bu kiplerle çekimlenmiş fiiller cümleye, bağlama uygun olarak birçok anlam katabiliyor.

Bu anlamlara örnekler verelim:

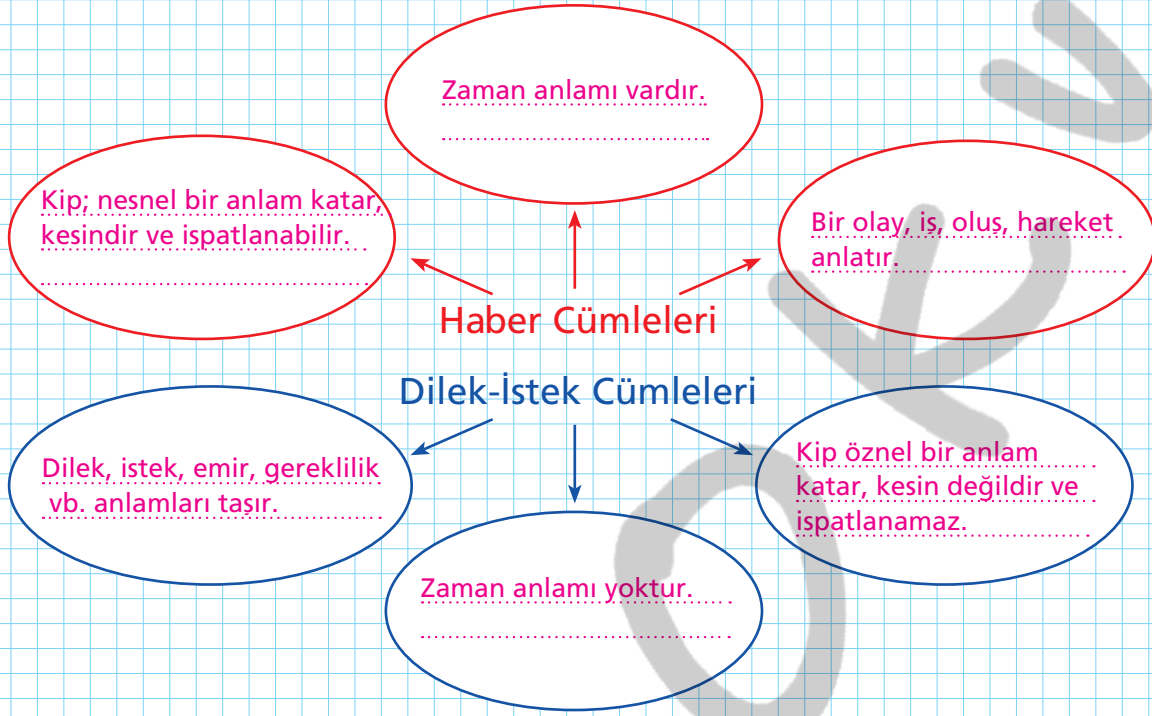
- Bu konuda kararsız kalmış olmalı. **(İhtimal)**
- Sen de bazı yemekleri yapmayı öğrensen. **(Öneri)**
- Kapıyı kilitlemeyi unutma. **(Uyarı)**
- Evlatlarım, yolumuz açık ola! **(Dua)**
- Bir de eşyalarını toplayıp gitmesin mi! **(Şaşkınlık)**
- **Bu fikirlerini mutlaka yazmalısın.** (Öneri)
- **Bundan sonra böyle gec gelmeyesin.** (Yasaklama)

Notlarım

etkinlik

Haber cümleleri ile dilek-istek cümlelerinin özelliklerini aşağıdaki şemada gösterelim.

2. Soru Cümleleri

Soru cümleleri, birkaç yolla oluşturulabiliyor:

Soru edatı mi ile, soru kelimeleri kullanılarak ya da vurguyla.

Dışarıdan bir şey istemiyor musun? ("mi" ile)

Niçin bu kadar kırgınsın? (soru kelimesi ile)

Hem de bu saate kadar? (vurguyla)

Soru kelimeleri, cümlede, sıfat, zamir ve zarf görevindedir. Bu görevleri yüklenirken

diğer kelimelerle aynı şekilde hareket ederler. Yani, sıfat olmak için ismi belirtmeleri, zamir olmak için ismin yerini soru yoluyla tutmaları ve zarf olmak için de fiilleri, fiilimsileri belirtmeleri gerekir.

Bazı soru kelimeleri vardır ki üç görevde bulunabilir:

- * Siz ne tür resimler yapıyorsunuz? / İsmi belirtiyor, sıfat.
- * Ne ikide bir bizi rahatsız ediyorsunuz? / Sebep soruyor, zarf.
- * Çantanızda ne taşıyorsunuz? / İsmin yerini tutuyor, zamir.

- Nasıl geldin buraya kadar? / Eylemi belirtiyor, zarf.
- Nasıl bir elbise alsam? / İsmi belirtiyor, sıfat.
- Kahvenin nasılını seversin? / İsmin yerini tutuyor, zamir.
- ★ Hangi eşyalar size ait? / İsmi belirtiyor, sıfat.
- ★ Eşyaların hangisi size ait? / İsmini yerini tutuyor, zamir.
- Alışverişte ne kadar para harcadın? / Sıfat.
- Dün akşam orada ne kadar kaldınız? / Zarf.
- Kumaşın ne kadarını kullanalım? / Zamir.
- ◇ Civcivlerin kaçı yumurtadan çıkmış? / Zamir.
- ◇ Kaç yıldır bu işi yapıyorsun? / Sıfat.
- ◇ Kaçta gelmesini istersiniz? / Zarf.

"Nereye" ve "kim" kelimeleri, yalnızca "zamir" görevinde kullanılabilir. (Farklı ekler alsalar da...)

"Niçin, niye, neden" (sebep soran kelimeler) kelimeleri ise sadece "zarf" olabiliyor.

Notlarım

3. Ünlem Cümleleri

Coşku ve heyecan ifade eden cümleler, ünlem cümleleridir.

Ünlem niteliğindeki bütün kelimelerle ünlem cümlesi düzenlenebilir. Bu cümlelerde birçok farklı anlam vardır.

Aşağıdaki örnekleri inceleyelim.

Hah, şimdi oldu! (beğeni)

Eyvah, geç kaldım! (endise)

Ne kadar bencilsin! (kızgınlık)

Çabuk buradan uzaklaşın! (uyarı)

Zavallı, gerçeği bimiyor ki! (acıma)

Aman Allah'ım, bu sensin! (şaşkınlık)

Tüh, keşke gelmeseydim! (pişmanlık)

Sakin, çocukları uyandırma! (uyarı)

Sizi yaramazlar sizi!

(kızgınlık)

Bu kadcarcık mı elindekiler!

(küçümseme)

Ne olur beni yalnız bırakmayın!

(yalvarma)

Ah, nerede o eski günler!

(özlem)

Bu cümlelerde renkli yazılmış kelimelerin türü ünlem-dir, öteki cümlelerde ünlem türünden kelime bulunmuyor.

Demek oluyor ki cümlede ünlem anlamı, ünlem türünde kelime kullanılmadan da sağlanabiliyor.

Örneğin,

Ne kadar da alıngansın!

Koşun, koşun! Kaçalım buradan.

cümlelerinde, ünlem türünden kelime olmasa da **ünlem anlamı** vardır.

ek bilgi

etkinlik

✱ Aşağıdaki kelimeleri, belirtilen kip ve kişi ekleriyle çekimleyelim.

Mastar fiil	Tasarlama kipi	Kişi	Çekimli fiil
görmek	gereklilik kipi	2. çoğul	görmelisiniz
fark etmek	emir kipi	2. tekil	fark et
gezmek	şart kipi	3. tekil	gezse
eleştirmek	gereklilik kipi	3. çoğul	eleştirmeliler
öğretmek	istek kipi	1. tekil	öğrenelim
yazmak	emir kipi	2. tekil	yaz
beklemek	şart kipi	1. çoğul	beklesek
okumak	istek kipi	1. tekil	okuyayım

Notlarım

etkinlik

✦ Aşağıdaki cümlelerin soru anlamını sağlayan kelimenin türünü yazalım.

1. Elindekini ne olduğunu kim bilecek acaba? / ..... zamir
2. Eve ne zaman taşındınız? / ..... zarf
3. Yarın nereye gideceksiniz? / ..... zamir
4. Böyle telaşla neyi arıyorsunuz? / ..... zamir
5. Size nasıl yardımcı olabilirim? / ..... zarf
6. Hangi amaçla burdasınız? / ..... sıfat
7. Niye beni bu konuda uyardın? / ..... zarf
8. Her gün ne kadar kitap okuyorsun? / ..... sıfat
9. Arkadaşın kaçınıc katta oturuyor? / ..... sıfat
10. Bu kalemlerden hangisi senin? / ..... zamir

etkinlik

✦ Aşağıdaki ünlem cümlelerinde hangi anlamın vurgulandığını yazalım.

1. Hemen burayı terk et! / ..... emir
2. Eee, sonra ne oldu! / ..... merak
3. Aaa, kimler gelmiş böyle! / ..... sevinc
4. Anahtarları almayı unutmayın! / ..... uyarı
5. Bilseydim bilet almazdım! / ..... pişmanlık
6. Geceleri dışarı çıkmayın sakın! / ..... uyarı
7. Lütfen bana zaman tanıyın! / ..... rica
8. Bunu mu buldun, bula bula! / ..... beğenmeme
9. Tüh, yine bankalar kapanmış! / ..... yakınma
10. Aman Allah'ım! Ne kadar da şıksın? / ..... hayranlık

Notlarım

1. Aşağıdakilerin hangisinin yüklemi geniş zaman, 2. tekil kişi ile çekimlenmiştir?
- A) Biraz daha kalın, akşama doğru gidirsiniz.
 B) Bu toplantıyı birkaç saat de olsa erteleyebilir miyiz acaba?
 C) Tek başına, onca işin üstesinden gelemezsin bence.
 D) Her zaman bu saatte evden çıkıp aynı vapura mı biniyorsun?
 E) Bir şekilde, süreyi biraz uzatmalarını sağlarız, sen merak etme.
2. I. Seni ayın altında unuttular, günlerin
 II. Eksik bıraktığını ay tamamlıyor şimdi
 III. Sözleriyle hicran kuyusuna kapattı beni
 IV. Ay nice batsa da meğer insanlar kadar
 V. Karanlıkta bırakmazmış kimseyi
- Numaralanmış dizelerin hangisinde tasarlama kipiyle çekimli bir fiil vardır?
- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.
3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, eylem kipinde zaman anlamı yoktur?
- A) Biz söylemeden paketleri buraya getirmeyin.
 B) Çok yağlı yemekler, sağlık sorunları yaratır.
 C) Bir türlü, birlikte hareket etmeyi başaramıyoruz.
 D) Geçen zamana rağmen hiç değişmemişsin.
 E) Ben, bu konuda farklı düşündüğümü söyledim sana.
4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde hem haber hem dilek kipiyle çekimlenmiş fiiller vardır?
- A) Kalbimde gizlerim muhabbetini
 Koyamam yabancıyı sen varsın orada
 B) Saklarım gözümde güzelliğini
 Her neye baksam sen varsın orada
 C) İyiden iyiye aydınlandı ortalık
 Bir güneş parçası düştü soframa
 D) Sevinçli çıktım kapıdan
 Yeni bir gün başlıyor dışarıda
 E) Kamış kalemlerini sevgiye batırıp
 İçirdiler mühürlenmiş kağıtlara
5. Aşağıdakilerin hangisi haber cümlesi değildir?
- A) Hazırlıkları zamanında bitirsin.
 B) Biraz sonra gidersin.
 C) Evde mi beklemişler bizi?
 D) Ben bu işten hiç anlamam.
 E) Her ortamda kitap okuyabiliyor.
6. Aşağıdakilerin hangisi bir haber cümlesidir?
- A) Söylediklerimi iştmemiş görünerek sorumluluklarından kaçamazsın.
 B) Yaşlılara karşıdan karşıya geçişlerinde yardım etmelisiniz.
 C) Ah şu buluşma günü bir gelse.
 D) Sen bırak, o paketleri ben taşıyayım.
 E) Daha çok erken, çocukları uyandırma.

Olumlu - Olumsuz Cümleler

286 287

Simdi Okuma Zamanı

Aysel Git Başımdan

aysel git başımdan ben sana göre değilim
ölümüm birden olacak seziyorum.
hem kötüyüm karanlığım biraz çirkinim
aysel git başımdan istemiyorum.
benim yağmurumda gezinemezsin üşürsün
dağıtır gecelerim sarışınlığını
uykularımı uyusan nasıl korkarsın,
hiçbir dakikamı yaşayamazsın.
aysel git başımdan ben sana göre değilim.
benim için kirletme aydınlığını,
hem kötüyüm karanlığım biraz çirkinim
(...)

sevindiğim anda sen üzülürsün.
sonbahar uğultusu duymamışsın ki
içinden bir gemi kalkıp gitmemiş,
uzak yalnızlık limanlarına.
aykırı bir yolcuyum dünya geniş,
büyük bir kulak cınlıyor içimdeki.
çetrefil yolculuğum kesinleşmiş.
sakın başka bir şey getirme aklına.
aysel git başımdan ben sana göre değilim,
ölümüm birden olacak seziyorum,
hem kötüyüm karanlığım biraz çirkinim.
aysel git başımdan seni seviyorum...

Attila İLHAN

etkinlik

- ✗ "Aysel Git Başımdan" adlı şiirdeki anlamca olumlu ve olumsuz cümleleri belirlemeye çalışalım. Üçer örnek seçip yazalım.

Olumlu

Olumsuz

1. git başımdan
2. seziyorum
3. biraz çirkinim

1. sana göre değilim
2. yağmurumda gezinemezsin
3. hiçbir dakikamı yaşayamazsın

- ✗ Olumsuz cümlelerde, bu anlam neyle, nasıl sağlanmıştır?

"-me" olumsuzluk eki ve "değil" kelimesi ile sağlanmıştır.

Notlarım

Şimdi, **olumlu cümle, olumsuz cümle** nedir, öğrenelim.

Esyaların yerlerini değiştirdim.

Kardeşim, konuşkan biridir.

cümleleri olumludur; bunları

Esyaların yerlerini değiştirmedim.

Kardeşim konuşkan biri değildir.

şeklinde olumsuz yapabiliriz.

Olumsuzluk anlamı, bazen **bir kelime** bazen **bir ekle** sağlanır.

Bir cümlenin olumluluk - olumsuzluk niteliği iki açıdan değerlendirilir: **Anlamca olumsuzluk, eylemin gerçekleşmiş olmamasını, cümlede söylenen özelliğin bulunmamasını**

anlatır. **Biçimce olumsuzluk** ise **cümlenin olumsuzluk bildiren bir kelime ya da ek taşımasını**

ifade eder.

Bir terslik olduğunu anlamıyor değilim.

cümlesi ise "değil" olumsuz kelimesini içerdiğinden **biçimce olumsuzdur**

Ancak cümledeki yargının "anıyordum" olduğu açıktır. Aslında anlatılan eylem gerçekleşmiştir. Böyle cümlelere **biçimce olumsuz, anlamca olumlu cümleler** denir.

Bazı eksiklerimiz yok değil

cümleleri de böyledir.

İnsan böyle söyler mi!

Bu cümlede herhangi bir olumsuz kelime veya ek yok. Yani cümle, görünüşü, biçimi itibarıyla olumlu. Ancak cümlenin anlamı nedir, bir düşünelim. Cümleyi söyleyen: "**İnsan böyle söylemez!**" demek istemiyor mu?

O hâlde cümle, **anlamca olumsuz, biçimce olumludur**

Treni kaçırdık.

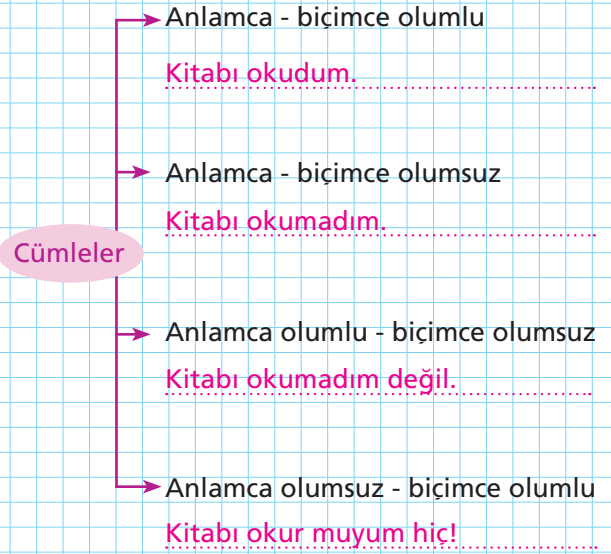
cümlesi anlamca da biçimce de **olumludur**. Eylem gerçekleşmiştir ve cümlede olumsuzluk anlamı veren "**-ma / -me**, **-siz / -siz**" eklerinden biri ya da "**değil**, **yok**" gibi olumsuzluk bildiren kelimeler yoktur. Oysa,

Filmten etkilenmedim.

cümlesi hem anlamca hem biçimce **olumsuzdur**. Anlamca olumsuzdur çünkü "**etkilenme**" eylemi **gerçekleşmemiştir**

Biçimce olumsuzdur çünkü **fiilde "-me" olumsuzluk eki vardır**

Anlattıklarımızı özetleyelim.

Notlarım

etkinlik

✦ Aşağıdaki cümlelerin özelliklerini örnekteki gibi belirtelim.

Örnek: Bizler senin başarılı olmanı istemez miyiz?

Haber cümlesi / Biçimce olumsuz, anlamca olumlu / Sözde soru cümlesi

1. Bu işin arkasında kimlerin olduğunu bilmediğimizi sanmayın!

Dilek cümlesi / Biçimce olumsuz, anlamca olumlu / Ünlem cümlesi

2. Eleştirilerinizi dikkate alacağımıza kuşkunuz mu var?

İsim cümlesi / Anlamca, biçimce olumlu / Soru cümlesi

3. Ne kadar çaba harcadığınızı görmüyor değilim.

Haber cümlesi / Anlamca olumlu, biçimce olumsuz

4. Bu eşyaların bir kısmını yanınıza almasanız.

Dilek cümlesi / Anlamca, biçimce olumsuz

5. Ne olur, ısrar etmekten vazgeç anneciğim!

Dilek cümlesi / Anlamca, biçimce olumlu / Ünlem cümlesi

6. Burası sandığımız kadar gürültülü değilmiş.

İsim cümlesi / Anlamca, biçimce olumsuz

etkinlik

✦ Aşağıdaki cümlelerin özelliklerini yazalım.

1. Tek başına hareket etmeyi göze alamaz ki!

Haber cümlesi / Anlamca, biçimce olumsuz / Ünlem cümlesi

2. Senin böyle kokulara alerjin olduğunu nereden bilebilirdim?

Haber cümlesi / Anlamca olumsuz, biçimce olumlu / Sözde soru cümlesi

3. Yarışmada birinci olmak tek hedefimiz olmalı.

Dilek cümlesi / Anlamca, biçimce olumlu

4. İyi de, seninle böyle yapmaman gerektiğini konuşmamış mıydık!

Haber cümlesi / Anlamca olumlu, biçimce olumsuz / Ünlem cümlesi

5. Filmin sonunu merak ettiğim söylenemez!

Haber cümlesi / Anlamca, biçimce olumsuz / Ünlem cümlesi

6. Elimizdeki personel, bu iş için yetersiz kalır.

Haber cümlesi / Anlamca, biçimce olumlu

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

1. Türkçede cümleler tek kelimedenden oluşamaz. Y
2. Beş haber kipi, dört dilek-şart kipi vardır. D
3. İstek kipinin eki "-se / -sa" dır. Y
4. Kip eklerinden birini almış fiil, çekimli fiil olarak adlandırılır. D
5. Haber kipleri cümleye zaman anlamı katar. D
6. "İki saat içinde yola çıkmalısın." cümlesinin yüklemi, haber kipiyle çekimlidir. Y
7. Emir kipinin 1. tekil ve çoğul kişilerde çekimi yoktur. D
8. "Biraz acele etsen." cümlesinin yüklemi, şart kipi ile çekimlense de anlam "istek" tir. D
9. Cümlede ünlem türünden bir kelime bulunmadıkça ünlem anlamı da bulunmaz. Y
10. "Nerede" ve "kim" kelimeleri her zaman soru zamiridir. D

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayalım.

- ✘ Cümlede, anlamın oluşmasında en önemli öge, yüklemdir.
- ✘ Gelecek zaman kipinin eki -ecek / acak; şimdiki zaman kipinin eki ise -yor şeklindedir.
- ✘ "Tabi o yıllarda istediğim gibi yazıp çiziyorum." cümlesinde eylem, gecmiste yapılmıştır.
- ✘ "Bak-" fiilinin istek kipi, 1. tekil şahısla çekimlenmiş hâli, "bakayım" dır.
- ✘ Soru kelimeleri cümlede zamir, zarf ve sıfat görevinde bulunabilir.
- ✘ "Kim böyle bir soruyu bir çırpıda çözebilir ki!" cümlesi anlamca olumsuz; biçimce olumludur.
- ✘ Dilek-şart kipleri şunlardır: Gereklilik, istek, emir, sart.
- ✘ Herhangi bir kip eki almış fiiller çekimli fiil olarak isimlendirilir.

Notlarım

1. Aşağıdakilerin hangisi sözde soru cümlesidir?

- A) Niçin evin temizliğini yapmadın?
- B) Ben senin böyle üzülmeni ister miyim?
- C) Ne diye konuyu uzatıyorsun?
- D) Sence hangi ev daha güzeldi?
- E) Neler olup bittiğinden haberin yok mu?

2. Aşağıdakilerin hangisi anlamca olumlu, biçimce olumsuz bir cümledir?

- A) Gerçekleri kabul etmekte hep direniyorsun.
- B) Bu saatte oraya kim gider ki!
- C) Bu kadar güzel bir şiiri kim yazabilir ki!
- D) Bu konudaki hatasını kabul etmiyor.
- E) Bu işin yetismeyeceğini bilmiyorum değilim.

3. Aşağıdakilerin hangisi anlamca olumsuz, biçimce olumlu bir cümledir?

- A) Başkalarının zarar görebileceğini hiç hesaba katmıyorsun.
- B) Ben, yapılan hataları görmezden geliyor değilim ki...
- C) İnsan böyle bir olay karşısında sakın kalabilir mi?
- D) İki gün kala, sözlü sınav gerekçe gösterilmeden ertelendi.
- E) Bu zamana dek bir başka yerde yaşamayı hiç düşünmedim.

4. I. Lütfen, sözümü kesmeyin ikide bir!

- II. Henüz, hastalığı tam olarak atlattığım söylemez.
- III. Kim istemez böyle bir yerde yaşamayı!
- IV. Geç saatlere kadar çalışmak zorundayım.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangileri anlamca olumludur?

- A) I. ve II
- B) I. ve III.
- C) I. ve IV.
- D) II. ve III.
- E) III. ve IV.

5. Edebiyatımızdaki temel sorunlar, akademik incelemelerin yetersiz olmasından kaynaklanır.

Bu cümlenin özellikleri aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Devrik - isim - olumlu - basit
- B) Devrik - fiil - olumsuz - basit
- C) Kurallı - isim - olumlu - sıralı
- D) Kurallı - fiil - olumlu - birleşik
- E) Kurallı - fiil - olumsuz - bağlı

6. Aşağıdakilerden hangisi anlamca ve biçimce olumsuz haber cümlesidir?

- A) İyi bir oyunda heyecan ögesi hiç azalmamalı.
- B) Birkaç yıldır işler pek de yolunda değil.
- C) Konuyu, yüzeysel bir biçimde konuşmayalım artık.
- D) Güvenimi bir kez daha sarstın benim.
- E) Bu sayı, ne yazık ki beklentilerimizi karşılamıyor.

Metinde Kazandıkları Anamlara Göre Cümleler

Şimdi Okuma Zamanı

Özlü Sözler

1. Başkalarının kusurlarını tartarken parmağıyla terazinin kefesine bastırmayan insan pek enderdir.

Baron Langenfauld

2. Başkası düştü mü "çürük tahtaya basmasaydı" deriz. Kendimiz düşünce, bastığımız tahtanın çürük olmasından şikâyet ederiz.

Cenab Sahabettin

3. Başkasından üstün olmamız önemli değildir. Asıl önemli olan şey, çünkü hâlimizden üstün olmamızdır.

Hint atasözü

4. Hayatta bir gayesi olmayan insanlar, bir nehir üzerinde akıp giden saman çöplerine benzerler; onlar gitmezler, ancak suyun akışına kapılırlar.

Seneca

5. Bende 1 yumurta var, sende 1 yumurta var. Ben sana 1 yumurta versem, sen bana bir yumurta versen, bende 1 yumurta sende 1 yumurta olur. Bende 1 bilgi var, sende 1 bilgi var. Ben sana 1 bilgi versem, sen bana 1 bilgi versen, bende 2 bilgi, sende de 2 bilgi olur.

Konfüçyüs

6. Eğitim, meyvenin kendisi değil, meyve ağacından meyve toplamaya yarayan bir merdivendir.

Bernard Shaw

7. İnsanlar, kötülük karşısında kararsız kalmak hakkına sahip değildirler.

Maday

9. İnsan ancak yüreğiyle baktığı zaman gerçeği görebilir. Gerçeğin mayası gözle görülmez.

Exupery

etkinlik

- ✱ Yukarıdaki sözlerden anladıklarımızı sırasıyla birer cümleyle anlatalım.

1. İnsanlar başkalarını eleştirirken acımasız olurlar

2. Başkalarının hatalarını kolayca söyleriz ancak kendi hatalarımızı kolay kabullenmeyiz

3. Önemli olan insanın gelişip gelişmediğidir

4. Amaçsızlık insanı kararsız, yörüngesiz yapar

5. Bilgi paylaştıkça çoğalır

6. Eğitim başarı için araçtır

7. Herkes kötülüğe karşı olmalıdır

8. Gerçek ancak vicdanla, kalple fark edilebilir

video

Notlarım

soru

etkinlik

✦ Aşağıdaki cümlelerle anlamca çelişen cümleler yazalım.

1. Hataların affedilmesi, insanın onları tekrarlamasına neden olur.

İnsanları bağışlayın ki aynı hataları tekrarlamasınlar

2. Bir yazarın, eserlerinde, neyin anlatıldığından çok nasıl anlatıldığı önemlidir.

Bir eserde önemli olan biçim değil içeriktir

3. Başarının temelinde yeteneklerimiz vardır, onlarsız yaptıklarımız havanda su dövmekten öte gitmez.

Başarının temelinde yetenek değil, gayret vardır

4. Film o kadar sıkıcıydı ki bir ara uyuyakalmışım.

Çok heyecanlı bir filmdi, soluk soluğa izledim

5. Vaktimiz bol, acele etmemiz gerekmiyor.

Zamanımız yok, çabuk olalım.

6. Buranın topraklarında her türlü ürün yetişir.

Burada çoğu ürün yetişmez

Cümleler, bir iletidir.

Gönderici, cümleye yüklediği anlamı belli bir noktaya odaklayabilir. Bazı cümlelerde, karşılaştırma yapılırken bazılarında benzetme bazılarında varsayım vb. anlamlar bulunabilir. Şimdi cümleleri yükledikleri bu anlamlar bakımından inceleyelim:

✦ **Sebep-sonuç** cümlelerinde **eylemin ortaya çıkma, gerçekleşme gerekçesi/nedeni belirtilir**

Sebep ve sonuç yargıları bazen aynı cümlede, bazen de iki ayrı cümlede verilebilir.

Ben yâri görmedim
Hâlîm yaman oldu

dizelerinde, iki ayrı cümle bulunmakta ve ilk dize sebep bildirmektedir.

Bu bilgi bizim için önemli olduğundan sizi aradık.

sebebi

sonuç

cümlesinde ise sebep ve sonuç ifadeleri aynı cümlede yer almaktadır.

" **Cünkü** , **icin** , **bu yüzden** " gibi kelimeler sebep-sonuç ilişkisini görmemizde ip ucu olabilir.

✦ **Amaç-sonuç** cümleleri, **eylemin gerçekleştirilme amacını belirtmek için kurulmuştur**

Bu kitabı, bir eksikliği gidermek üzere hazırladık.

İsimizi bitirmek için erken geldik

cümlelerinde amaç belirtilmiştir.

✦ **Koşula bağlılık**, "Yağmur dinesse yola çıkabiliriz." cümlesinde olduğu gibi **bir durumu, bir başkasının gerçekleşmesi şartına bağlamayı**

ifade eder. Bu cümlede, "yola çıkmak yağmurun dinmesine" bağlıdır.

Sürekli yazmasam kendimi geliştiremem.

Malzemeler gelmedikçe bunları yapamayız

cümlelerinde koşula bağlılık vardır.

Notlarım

➤ **Yakınma** cümlelerinde, **bir baskısından, bir eksiklikten, olumsuzluktan şikâyet etme** anlamı söz konusudur.

Bu romanda yenilik adına yapılanlar, romanı sıkıcı olmaktan öte götürmemiş.

Hicbir işi tam yapmıyor, bizi zor durumda bırakıyorsun

Bu cümleler, yakınma anlamı taşımaktadır.

➤ **Hayıflanma** cümlelerinde, **bir konuda duyulan pişmanlık, üzüntü**, dile getirilir. "Keşke" anlamı bu cümlelerde ağır basar.

Fırsat elde iken alıp kaçmadım

Öldürmeli beni dövmeli değil

dizelerinde Karacoğlan, pişmanlık içindedir.

Nerden bilebilirdim böyle sorular sorulacağını! cümlesini söyleyen kişi hayıflanmakta, "keşke bilseydim" demektedir.

➤ **Tanımlamak**, **bir şeyin ne olduğunu söylemek, bir bakıma "X nedir?" sorusuna cevap vermektir**.

Hikâye, yaşananlarla yaşanabileceklerin harmanlandığı gerçekçi üründür.

Yalnızlık, insanı umutsuzluk ve çaresizlik içinde bırakan duygunun adıdır

cümleleri, "Hikâye nedir?" "Yalnızlık nedir?" sorularının cevabını içerir.

➤ **Karşılaştırma** cümleleri, **birden fazla varlığın benzer ve farklı yönlerini birbirine kıyasla anlatır**.

"Kadar, daha, en" gibi kelimeler bu amaçla kullanılabilir.

"Sizin kadar ustasını görmemişim." cümlesindeki kişi, başkalarıyla "ustalık" bakımından kıyaslanmıştır.

Şu cümlelerde de karşılaştırma vardır:

Romanın son bölümünü daha fazla beğendim.

Hikâyelerinizi de okudum ama şiirlerinizin yerini hiçbiri tutmaz

➤ **Eleştiri**, **bir eserin ya da kişinin olumlu veya olumsuz yönlerini ortaya koyma işidir**. Edebiyatta önemli bir tür olarak da karşımıza çıkar.

Şiirleri, bizi buralardan uzak, güzel diyarlara götürüyor.

cümlesinde olumlu eleştiri yapılmıştır. Bu cümle bir **beğeni** anlatmaktadır. Beğeni cümlelerine hoş duygularımızı anlatmakta başvururuz.

Yazarın çözümlenmeleri son derece yüzeysel.

Renkli konuları ele alması, dilindeki kusurları örtüyor

Bu cümlelerin ilki olumsuz eleştiriyken; ikincisi hem olumlu hem olumsuz yargılar içerir. Bu durumda her iki tarz eleştirinin iç içe olduğu söylenebilir.

➤ **Benzetme**, anlatımı güçlü kılar. Benzeterek anlatmak, anlatılanı somutlaştırır.

Yüreğim, küçük bir serçe kuşudur.

Yolcuyum bir kuru yaprak misali

dizelerinde benzetmeler yapılmıştır.

➤ **Betimleme** cümlelerinde, **varlıkları, cevreyi görünür kılmak, somutlaştırmak esastır**.

Betimlemelerde sıfatlardan yararlanır.

Küçük parmakları, kurumuş bir parça simidi sımsıkı tutuyordu.

cümlesinde anlatılanları, şekilsel, görsel olarak tanıyabiliyoruz.

İnsanların kişilik özelliklerinin anlatıldığı cümleler de betimleme cümleleridir. Betimleme cümleleri, gözlemleri aktarır. Çünkü ancak gözlemediğimiz şeyleri tanıtabiliriz. Ancak gözlem cümleleri her zaman betimleyici olmayabilir. Örneğin "Sokağın başında bir adam belirdi." cümlesi gözleme dayalıdır ama ne adam ne sokak betimlenmemiştir; bunları tarif edemeyiz.

➤ Notlarım

➤ **Tahmin, bir veriden hareketle olabilecekleri belirtme işidir**. Yani bir duruma bakılarak bir sonraki aşama söylenirse bir tahminde bulunulmuş olur. Çünkü **henüz söylenen gerçekleşmemiş, kesinleşmemiştir**. Örneğin,

Çok yorgunsun; bunları yetiştirmen kolay olmayacak.

cümlesinde kişinin “yorgun olduğu” gerçeğinden hareketle bir tahminde bulunulmuştur.

Oysa, “Belki yarın erken geliriz.” cümlesinde **ihtimal (olasılık)** söz konusudur. Çünkü **erken gelme ve gelmeme durumu bir arada söz konusudur**.

Daha dikkatli olsaydınız bu kaza olmayabilirdi. cümlesinde de benzer bir anlam vardır.

➤ **Varsayım** cümleleri, birçok kez ihtimal, tahmin cümleleriyle karıştırılır. Oysa bu cümlelerde “varsaymak” yani “olmadığı hâlde olmuş gibi kabul etmek” söz konusudur.

➤ **Kaygı**, “**endişe**” kelimesiyle eş anlamlıdır. Korkarım, sağlığının düzelmesi zaman alır. **Başına bir şey gelmiş olmasın!**

cümlelerinde kaygılar dile getirilmiştir.

➤ **Kişileştirme** kavramı, **doğadaki varlıklara insan özelliği aktarma sanatını** ifade eder.

Ağaçlar bahara kavuşmanın sevincini yaşıyor. cümlesinde ağaçlara, insana özgü “sevinmek” özelliği yüklenmiştir. Aşağıdaki cümlelerde de kişileştirme vardır.

Sokak lambaları, ateş böceklerine anne şefkati gösteriyordu.

Küçük sardunyam yaşama sımsıkı tutundu, umudunu hep korudu.

Örneğin,

Diyelim ki beklenmedik engeller çıktı karşımıza.

Bir an için bir başka kentte yaşadığını düşünsene.

cümlelerinde anlatılanlar ortaya çıkmamış, sadece “hayali” şekilde anlatılmıştır.

➤ **Tasarılarımızı** anlattığımız cümleler de kurarız. “Gelecek yıl yine aynı yerde bulaşacağız.” cümlesi bir planı, tasarımı anlatmaktadır. Bu cümlelerin özelliği, **geleceğe dönük olmalarıdır**. Çünkü tasarılar, **henüz gerçekleşmemiş planlardır**.

➤ **Sezgi** cümleleri, **duygu ve düşüncelerimizle fark ettiğimiz durumları anlatır**.

Bunlarda bir terslik olduğunu düşünüyorum.

Çok yakında iyi günlerimiz olacak.

cümleleri sezgileri anlatmaktadır.

➤ **Nesnellik**, **kişisellik**, **yorum**, **yan tutma** kavramlarının karşıtı olarak düşünülebilir. Nesnel anlatımlı cümlelerde, söyleyenin görüşü bulunmaz. Nitekim,

Bu bölgede her türlü meyve yetiştirilir.

cümlesi araştırma ile kanıtlanabilir, ispatı mümkün bir durumu anlatmaktadır.

Kitabında sanatlı söyleyişlere yer veriyor.

cümlesi de nesneldir, yorum içermez.

Aynı cümleyi,

Kitabında sanatları ustaca kullanıyor

şeklinde ifade edersek cümleye kişisellik katmış oluruz ki böyle cümlelere **öznel** cümleler denir.

Su örnekleri de inceleyelim.

Elbiselerini hep aynı mağazadan alır. / **Nesnel**

Giydiklerini kendine yakıştırmayı bilir. / **Öznel**

etkinlik

➤ Notlarım

etkinlik

- ★ Aşağıdaki cümleleri istenen anlam özelliği ile tamamlayalım.

Sebepl - Sonuç

- Gerçeklerle yüz yüze gelmek acı verir insana bu yüzden **insan gerçeklerden kaçmayı tercih eder çoğu zaman**.
- Kendimi tekrarlamaktan korktuğum** için her eserimde ötekinde olmayan bir tarz deniyorum.

Amaç - Sonuç

- Fazla kilolarımdan kurtulmak için her gün** iskeleye kadar koşuyorum.
- Anlaşma şartlarını belirlemek üzere **gelecek hafta tekrar görüşelim**.

Koşul (Sart)

- Gereken önlemler alınmazsa** ürünlerimiz büyük zarar görür.
- Açık bir dükkân bulursan **yiyecek bir şeyler al**.

etkinlik

- ★ Aşağıda belirtilen anlam özelliklerini taşıyan cümleler yazalım.

Eleştiri: **Kitapta, gereksiz birçok ayrıntıya yer verilmiş.**

Küçümseme: **Yine mi hata yaptın, hiç şaşırmadım!**

Varsayım: **Diyelim ki üç kişiyiz, bu işin üstesinden gelebilir miyiz?**

Olasılık: **Sabah saatlerinde yoğun olabilirim.**

Yakınma: **Neden masamı temiz bırakmaz ki!**

Gözlem: **Sardunyalığım top top çiçekler açtı.**

Öneri: **Dosyayı yeniden incelemelisin bence.**

Tasarı: **Aksama sinemeye gitmeyi düşünüyoruz.**

Karşılaştırma: **Daha önce böyle heyecanlı bir maç seyretmedim.**

Betimleme: **Duvardaki resimde iki genç yan yana duruyordu.**

Kişileştirme: **Ormanın çaresizliğini, acı çektiğini hissediyorum.**

Nesnellik: **Kitabın ilk on beş sayfası tanıtıma ayrılmış.**

Öznellik: **Kitabın ilk on beş sayfası çok sıkıcıydı.**

etkinlik

Notlarım

etkinlik

✦ Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayalım.

1. .... **Karşılaştırma** .... cümleleri, en az iki varlığın, durumun benzer veya farklı yönlerini ortaya koyar.
2. Bir eserin ya da kişinin olumlu ve olumsuz yanlarını anlatan cümleler .... **elestiri** .... cümlesidir.
3. Eylemin gerçekleşme, yargının ortaya çıkma gerekçesinin belirtildiği cümlelerde .... **sebep-sonuç** .... anlamı vardır.
4. .... **Şart** .... cümleleri birçok kez şart kipi (-se/-sa) kullanılarak oluşturulur.
5. İnsan dışındaki varlıkların, insana özgü niteliklerle anlatıldığı cümlelerde .... **kişileştirme** .... yapılmıştır.
6. "...nedir?" sorusunun cevabı bir .... **tanım** .... cümlesidir.
7. .... **Tasarı** .... cümleleri, geleceğe yönelik planlamaları anlatır.
8. .... **Varsayım** .... cümlelerinde ortaya çıkmamış ancak öyle farz edilmiş bir durum söz konusudur.

etkinlik

✦ Aşağıdaki cümlelerin anlam özelliklerini yazalım.

- Herkes kolayca anlayabilsin diye böyle bir dil kullandım.
- Eğitimde uzun süreli planlar yapılmalıdır.
- Eseriniz, öncekileri aratmayacak güzellikte.
- Nereye gideceğini bilmiyorsan hiçbir rüzgâr işine yaramaz.
- Yaşamak, buğulanmış pencereye karanlığa rağmen güneşi çizebilmektir.
- Senin için yapılanların değerini hiçbir zaman anlamadın.
- Dilindeki kusurlar, öykünün güzelliklerini derinden yaralıyor.
- Bilseydim bu kadar sıkıldığımı daha önce arardım.
- Söyle güzel, sessiz bir kasabada iki hafta tatil yaptığımızı bir düşün.

Amaç - sonuç

Öneri

Beğeni / Karşılaştırma

Koşula bağlılık

Tanım

Yakınma

Elestiri

Hayıflanma

Varsayım

Notlarım

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir "amaç" söz konusudur?

- A) Öykü yazarıyım diye ortaya çıkan kişilerin dönüp dönüp okuması gereken bir kitap bu.
 B) Kitap, Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatındaki klasik dönem esintilerini getiriyor.
 C) Soluksuz okunacak kadar sürükleyici olduğu için kitap başarılı olmuş.
 D) Öykülerdeki kişilerin ne kadar gerçekçi betimlendiğini görmek için bu kitabı mutlaka okuyun.
 E) Bu öyküler, yazarın öykü çizgisindeki değişimlerle ilgili ipuçları veriyor.

2. (I) Aslında bir çöl efsanesi olan Leyla ve Mecnun hikâyesi, Arap edebiyatında göçebe geleneklerini yansıtan bir gelişme çizgisi izler. (II) Bu acılı aşk serüveni Arap edebiyatından daha çok Türk ve İran edebiyatlarında hayat bulmuştur. (III) Fuzulî'nin Leyla ve Mecnun'u bu çöl efsanesini tasavvufun duyguları coşturan açılımları ile yoğurup bir lirizm çağlayanı hâline getirmiştir. (IV) Fuzulînin eseri insanı özü korumadaki başarısı ve insanı derinden etkileyen dili ile ünlenmiştir. (V) Yazıldığı dönemin sosyal, kültürel ve dinî hayatını yansıtmaya da bu eseri başarılı kılmıştır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde karşılaştırma yapılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) Polyannacılık, yaşama devam edebilmek için gerektiğinde sıkıntılarla baş edebilme sanatıdır. – Tanım cümlesi
 B) Tehlikeler karşısında önlem almak söz konusu olduğunda bazen olumsuz düşünmek gerekebilir. – Olasılık cümlesi
 C) Bir olaya verdiğimiz değer, yarına kalma ihtimalimizi artıracaksa önemlidir. – Şart cümlesi
 D) Asla, keşke söylemeseydim, dedirtecek sözler söylemeyin. – Ön yargı cümlesi
 E) İyimser, yaranın üstündeki kabuğu, kötümser ise kabuğun altındaki yarayı görür. – Karşılaştırma cümlesi

4. (I) Bu gece hava çok sıcak, bir türlü uyuyamadım. (II) Portatif karyolamı sırtladığım gibi cadırdan çıktım. (III) Kampa üç beş dakikalık mesafede bir tepe var. (IV) Tepe diyorum ama yukarıdan mesele uçakla seyredersen havuz sanırsın. (V) Toprağı sararmış cılız otlarla, kuru dikenler ve küçük taşlarla dolu.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir gözlem söz konusudur?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) II. ve V.
 D) III. ve IV. E) IV. ve V.

5. (I) Üç dört sene içinde mektebin en korkunç talebesi olmuştum. (II) Eskiden uğradığım hakaretlerin hesabını sormak zamanı gelmişti. (III) Vaktiyle bana satılanları mimlemiştim. (IV) Gizli gizli peşlerinde doluyor, fırsat bulduğum zaman çaylak gibi tepelerine iniyordum. (V) Bu intikamların içerisinde bir tanesi var ki hiç unutamam.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde benzetme vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. (I) Hayatımız boyunca bağlandığımız insanlar vardır. (II) Hayatta hiç karşılaşmadığımız hâlde, bu insanlar bize kırk yıllık tanıdıklarımızdan daha yakındırlar. (III) Onlarla olan gönül dostluğumuz bir ömür devam eder. (IV) Bakarsınız bir gün sessizce öbür dünyaya göçerler; hıçkırıklar boğazınıza düğümlenir, gözlerinizden yavaşça bir damla yaş süzülür. (V) Aranızdaki bağlar daha da kuvvetlenir; geride kalan anıları, şiirleri, hikâyeleri hayatınızın ışığı olur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) II. ve IV.
 D) III. ve V. E) IV. ve V.

7. (I) Tiyatro, geniş halk kitlelerinin sanatı olamamıştır. (II) Oysa geleneksel Türk tiyatrosu, tam tersi biçimde halka yönelik, onun gidip seyrettiği gösterilerdir. (III) Halk, kendine yakın hisseder tiyatroyu; konuşulan kendi dilidir, konuya hiç de yabancı değildir. (IV) Modern tiyatro, aynasıdır; üstten bakar ve seyircisini seçer. (V) Zaten Batı'dan gelmiş, o kültürünün değerleri ile temellenmiştir. (VI) Bu değerleri de bir üstten bakışla kitlelere dikte etme eğilimi göstermiştir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi kendisinden önceki yargının sebebi olabilir?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi kanıtlanabilirlik bakımından ötekilerden farklıdır?**

- A) Yazılarında gözlemlerinden nesnel biçimde yararlanıyor.
B) İkinci kitabını geçtiğimiz ay yayımlayan yazarla bir röportaj yaptım.
C) Tiyatro sanatçıları, engelli çocuklara destek olacak bir proje başlattı.
D) Hikâyelerindeki karmaşık yapı ve ağır dil onları sıkıcı hâle getiriyor.
E) Şiirlerinde kullandığı dil, günlük konuşma dilinden kitabî bir dil.

9. **Aşağıdakilerin hangisinde koşula bağlılık söz konusudur?**

- A) Yarışmayı biz kazanalım istiyoruz elbette ama rakiplerimiz çok güçlü.
B) Kazanmak ve kürsüye çıkmak için çok çalıştık, ne gerekiyorsa yaptık.
C) Sporun doğasında centilmenlik olduğunu gençlere öğretmek, anlatmak gerek.
D) Bir sporcu her zaman düzenli yaşamak, hayatını kontrolde tutmak zorundadır.
E) Sporcumuz dopingli çıkarsa madalyasını ve unvanını kaybedecek.

10. I. Şiirleri, kılçıksız balık, çöpsüz üzüm yeme kolaylığında okunabiliyor.
II. Yazarın son kitabının üslubundaki dağınıklık okurlarının dikkatinden kaçmadı.
III. Yer yer basitleşen olay örgüsü, okurun romanı, sona vardırmasına yardım ediyor.
IV. Bu, tarihî bir roman değil aksine düssel bir roman.
V. Hikâyedeki sıgılık, hikâyeye oluşundan değil yazarın yaklaşımından kaynaklanıyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde olumsuz eleştiri yapılmıştır?

- A) I. ve IV. B) I. ve III. C) II. ve V.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

11. (I) Sinema, teknolojinin imkânlarını, edebiyatın biçimi ile birleştirerek büyülü bir hâlde izleyiciye sunan görsel sanat, yirminci yüzyılın şımarık çocuğu. (II) Doğduğu günden beri hep baş üstünde taşındı, tiyatrodan fazla sevildi. (III) En başarısız eserlerini seyretmek için bile binler salonlara koştu. (IV) Yapımcılar, sponsorlar inanılmaz bütçelerle desteklediler onu. (V) Elbette bu şımarık çocuk, onların beklentilerine her anlamda en iyi cevabı verdi, böylelikle yerini sağlamlaştırdı.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, tanım yapılmıştır.
B) II. cümlede, karşılaştırma vardır.
C) III. cümlede, amaç-sonuç ilişkisi görülmektedir.
D) IV. cümlede, koşula bağlılık söz konusudur.
E) V. cümlede, sebep-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

12. **Aşağıdakilerin hangisinde varsayım anlamı vardır?**

- A) Yazıyı beğendin diyelim, hemen yayımlar mısın?
B) Dilersen başka kimseyi grubumuza almayız.
C) Bir ilaç dikkatli kullanılmadığında karaciğere zarar verebilir.
D) Eskiden ama çok eskiden astranot olmayı düşlerdim.
E) Şarkı söylemeye başlamasaydım onunla tanışmayacaktım.